

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk utredning inför anläggning av VA- ledning i Njurunda

Gravröse på gravfältet Raä 190:1/ L1935:2854 .

Socken: Njurunda. Kommun: Sundsvall. Landskap: Medelpad.

Rapportnummer 2021:2
Ola George

Västernorrlands museum
Box 34
871 21 Härnösand
www.vnmuseum.se

Arkeologisk utredning inför anläggning av VA-ledning i Njurunda
© Västernorrlands museum, Ola George
Härnösand 2021
Foto: Västernorrlands museum
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

ISSN 2000-0111

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Inledning	5
Syfte.....	5
Metod	6
Beskrivning av fornlämningarna	6
Tolkning och diskussion.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Arkivhandlingar	15
Bilaga 1. Historiska kartor	16
Bilaga 2. Fotolista	29
Bilaga 3. Fotoark.....	31

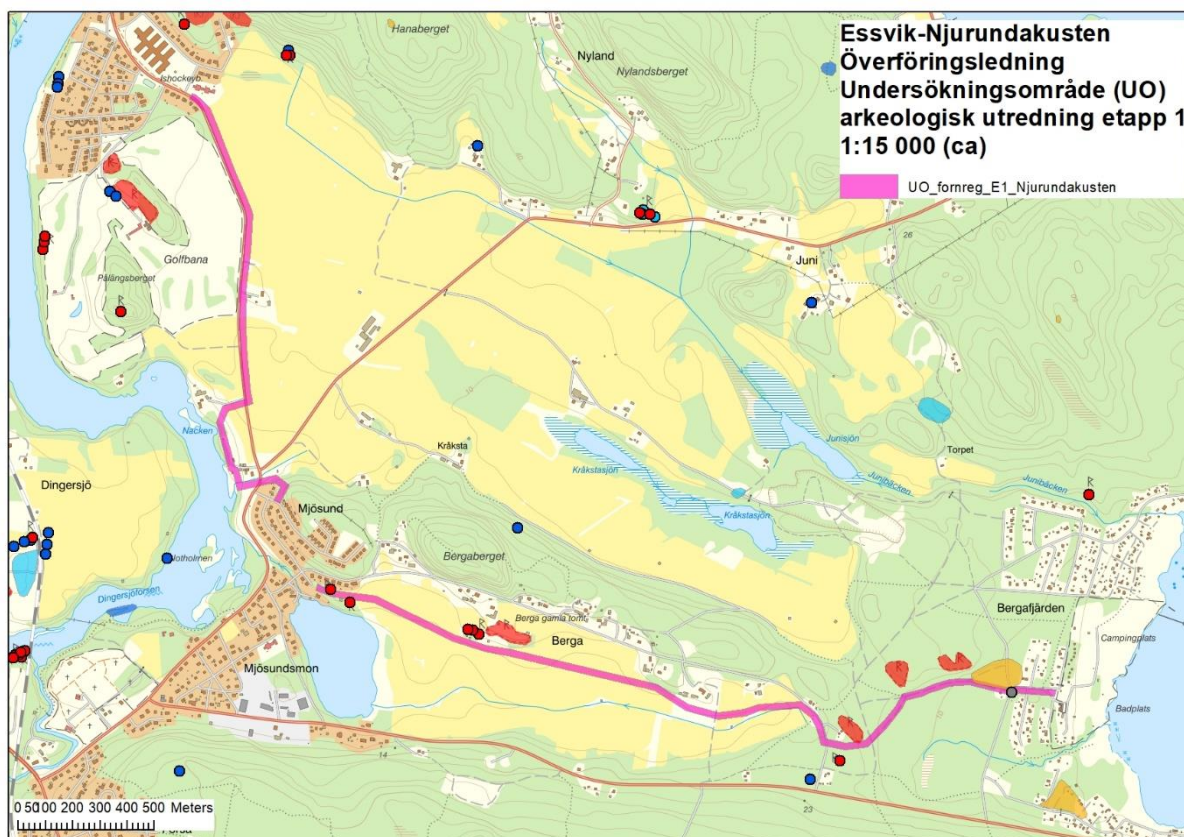
Sammanfattning

Vid utredningen har de tidigare kända fornlämningarna mätts in för att uppdatera lägena i förhållande till den planerade sträckningen av VA-ledningen.

De synliga lämningarna representerar troligen bara en del av de fornlämningar som finns i utredningsområdet. Västernorrlands museum har därför pekat ut områden som är intressanta att gå vidare med i en etapp 2-utredning där schakt grävs med maskin.

Inledning

Då MittSverige Vatten & Avfall planerade att ansluta fastigheter längs Njurunda kusten till reningsverket i Essvik bedömde Länsstyrelsen att det var nödvändigt att en arkeologisk utredning längs sträckningen behövde genomföras.

Figur 1. Översiktskarta av utredningsområdet med ledningssträckan markerad.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa om några hittills okända fornlämningar berördes av det planerade ledningsarbetet, samt att fastställa mer noggrann position och synlig utbredning för de redan kända fornlämningarna i eller direkt intill undersökningsområdet. Fokus i etapp 1 av utredningen var de synliga fornlämningarna, samt att identifiera lägen som behöver utredas med sökschaktning i etapp 2.

Metod

Inledningsvis genomfördes studier av historiska kartor för att få grepp om bebyggelselägen under historisk tid. Därefter inventerades de sedan tidigare registrerade fornlämningarna och de bebyggelselägen som framkommit vid kartstudierna. Fornlämningarna mättes in med RTK-GPS, beskrevs och fotograferades. Vid utredningen bedömdes även vilka ytor som kan vara av intresse vid en etapp 2-utredning.

Beskrivning av fornlämningarna

Raä 172/L1935:2379 gravhög och bebyggelselämningar. En gravhög och bebyggelselämningar syns idag. Enligt uppgifter från Ekdahl 1833 fanns det sex högar norr om Bergatjärn. En av dem kan möjligen vara **Raä 466:1/1935:2112**, en möjlig gravhög som nu ligger i trädgårdsmark. Läget på kanten mot en brant ner mot Bergatjärnen är intressant och ytan bör därför undersökas under en etapp 2-utredning.

Figur 2. Översikt med fornlämningarna Raä 466/L1935:2112 och Raä 172/L1935:2379.

Figur 3. Byggnadslämningar i förgrunden och gravhög i bakgrunden på raä 172/L1935:2379. Foto från nordväst.

Raä 173:1/L1935:2296 runsten, 173:2/L1935:2364 gravhög, Raä 173:3 rest av gravhög och Raä 487:1/L1935:2347 bytomt/gårdstomt.

Bytomten/gårdstomten ligger på kanten till en brant på norra sidan dalgången. Gravhögarna och runstenarna har uppenbarligen anlagts/rests för att exponeras söderut vilket kan tyda på att en väg gått nedanför. Ett höjdvärde togs med RTK-GPS och visade att markytan nedanför branten ligger på 12,4 meter över havet.

Även här bör schakt grävas vid en etapp 2- utredning.

Figur 4. Översikt med fornlämningarna Raä 487:1/L1935:2347, Raä 173:1/L1935:2296 Raä 173:2/L1935:2364, och Raä 173:3/1935:2925.

Figur 5. Översikt med runstenen Raä 173:1/L1935:2296. Foto från söder.

Figur 6. Dalgången vid Berge. Foto från nordöst.

Raä 176:1/L1935:2852 stensättning? Ligger i kanten på ett grustag och utgör förmodligen rester efter aktiviteterna vid grustäkten.

Gravfältet Raä 175:1/L1935:3011 består av gravar i form av stensättningar. Vid utredningen kunde fem gravar identifieras, inte 15 (varav 9 osäkra som det står i inventeringsbeskrivningen från 1987).

Den delen av ledningen som ligger i anslutning till fornlämningsområdet bör undersökas vid en etapp 2- utredning.

Figur 4. Översikt med fornlämningarna Raä 175:1/L1935:3011, Raä 176:1/L1935:2852.

Figur 5. Ola George mäter in högformationen Raä 176:1/L1935:2852. I bildens vänstra del syns täkten. Foto från söder.

Figur 6. Ola George mäter in stensättning inom Raä 175:1/L1935:3011. Foto från nordväst.

Raä 189:1/L1935:2875 gravfält bestående av fyra rösen och två stensättningar enligt fornminnesinventeringen från 1987. Vid utredningen påträffades fyra rösen och eventuellt en stensättning.

Raä 190:1/L1935/2854 gravfält bestående av fyra rösen och två stensättningar enligt inventeringen från 1987. Lämningen ligger så pass långt från den planerade ledningsdragningen att de ingående fornlämningarna inte mättes in.

Den planerade ledningsdragningen löper i huvudsak i öst-västlig orientering i den sandiga marken söder om raä 189:1/L1935:2875 och raä 190:1/L1935/2854. Området ligger på drygt 10 meters nivå över havet i en före detta havsvik. Området bör undersökas vid en etapp 2- utredning.

Figur 7. Översikt med fornlämningarna Raä 189:1/L1935:2875, Raä 190:1/L1935:2854 och de fornlämningsliknande lämningarna Raä 191:1/L1935:2250 och Raä 192:1/L1935:2908.

Figur 8. Röse inom Raä 189/L1935:2875. Foto från sydöst.

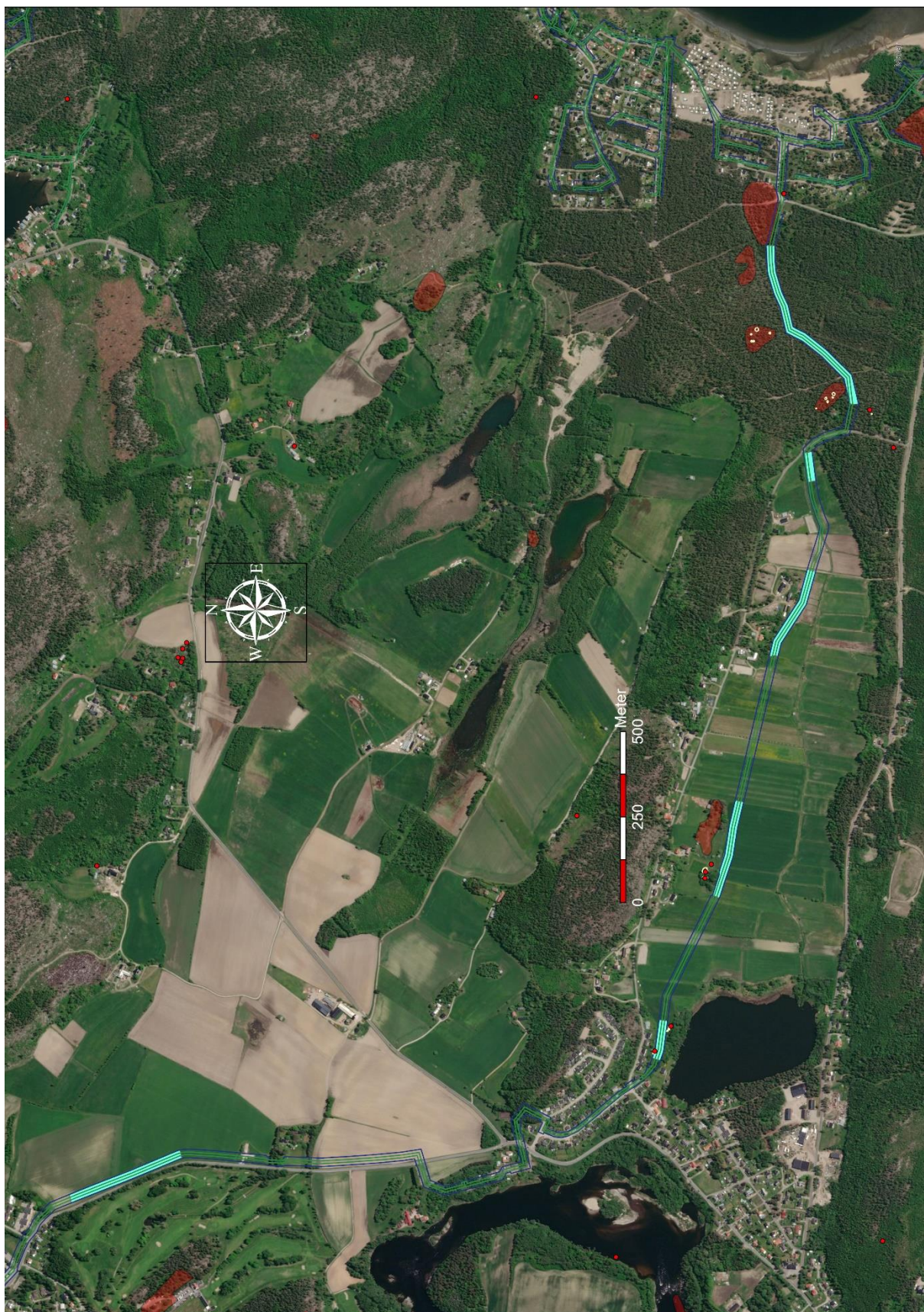

Figur 9. Röse inom Raä 190/L1935:2854. Foto från sydväst.

Raä 191:1/L1935:2250 och Raä:192:1/L1935:2908 fornlämningsliknande lämningar bedömdes inte på något annat vis än vid fornlämningsinventeringen.

Figur 10. Ola George mäter in höjdvärde i området öster om Skottsunds golfbana. Foto från söder.

Figur 11. Översikt med utredningsområdet och de ytor som läns museet pekar ut som intressanta undersökningsytor under etapp 2.

Tolkning och diskussion

Området för etapp 1- utredningen ligger huvudsakligen i jordbruksmark och på flera ställen i anslutning till tidigare kända fornlämningar och i lägen där fornlämningar kan förväntas finnas.

Vid utredningen har de tidigare kända fornlämningarna mätts in för att uppdatera lägena i förhållande till den planerade sträckningen av VA-ledningen.

De synliga lämningarna representerar troligen bara en del av de fornlämningar som finns i utredningsområdet. Västernorrlands museum har därför pekat ut områden som är intressanta att gå vidare med i en etapp 2-utredning där schakt grävs med maskin.

Den studie av historiska kartor som gjordes inom utredningen visar på gårdslägen i VA-sträckningens nordvästligaste del i Skottsund och i Mjösund (bilaga 1).

I skottsund är det aktuella området bebyggt och förutsättningarna att där hitta några bebyggelseämningar från historisk tid är inte stora. I Mjösund går den planerade ledningen i utkanten av by/gårdslägena och inte heller här känns det meningsfullt att gå vidare med en etapp 2- utredning.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-1162-2020

Länsmuseets dnr: 2020/82

Län: Västernorrland

Landskap: Medelpad

Kommun: Sundsvall

Socken: Njurunda

Belägenhet i Sweref 99 TM: N 6906 900 Y 624 900

Höjd över havet: 18-26 meter

Undersökningstid: 2-3/7-2020

Personal från Västernorrlands museum: Ola George & Maria Lindeberg.

Rapportsammanställning: Ola George.

Arkivhandlingar

Ärendet kommer att förvaras i Västernorrlands museums arkiv.

[illegible]

Figur 1. Översiktspild över det västra och östra utredningsområdet. Tidigare kända fornlämningar samt möjliga fornlämningar markerade med rött. ©Lantmäteriet

Figur 3. På kartan över Laga skifte från 1845 (22-NJU-185 Laga skifte 1845) syns en samling av gårdar i den nordligaste delen av utredningskorridoren. Byläget omfattar drygt 100 meter av korridoren och en area på cirka 2 400 m².

Figur 4. Närbild på byläget i norra delen av det västra utredningsområdet. Infälld bild skärmdump från Lantmäteriets historiska kartarkiv. (22-NJU-185 Laga skifte 1845)

Figur 5. Den södra delen av det västra utredningsområdet på en karta över Tegskifte från 1768 (Njurunda socken Mjösund nr 1-3 Tegskifte 1768). I söder är ett antal hus utritade.

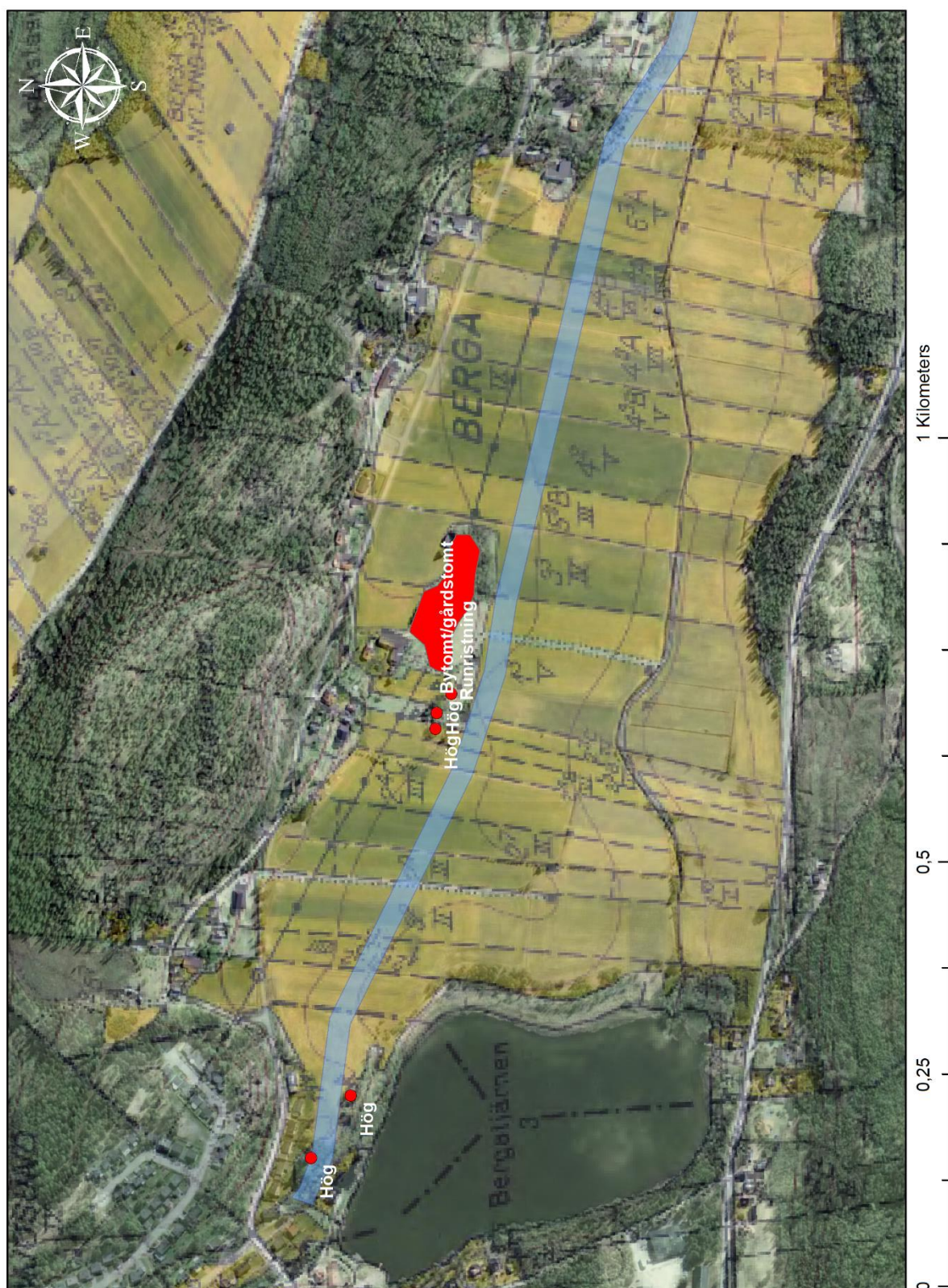

Figur 6. Närbild av den södra delen av det västra utredningsområdet (Njurunda socken Mjösund nr 1-3 Tegskifte 1768). De röda polygonerna markerar områden med gårdstomter. Den sydligaste av dessa överlappar till viss del utredningsområdet. Det rör sig om en cirka 17 x 6 meter stor yta som kan vara intressant.

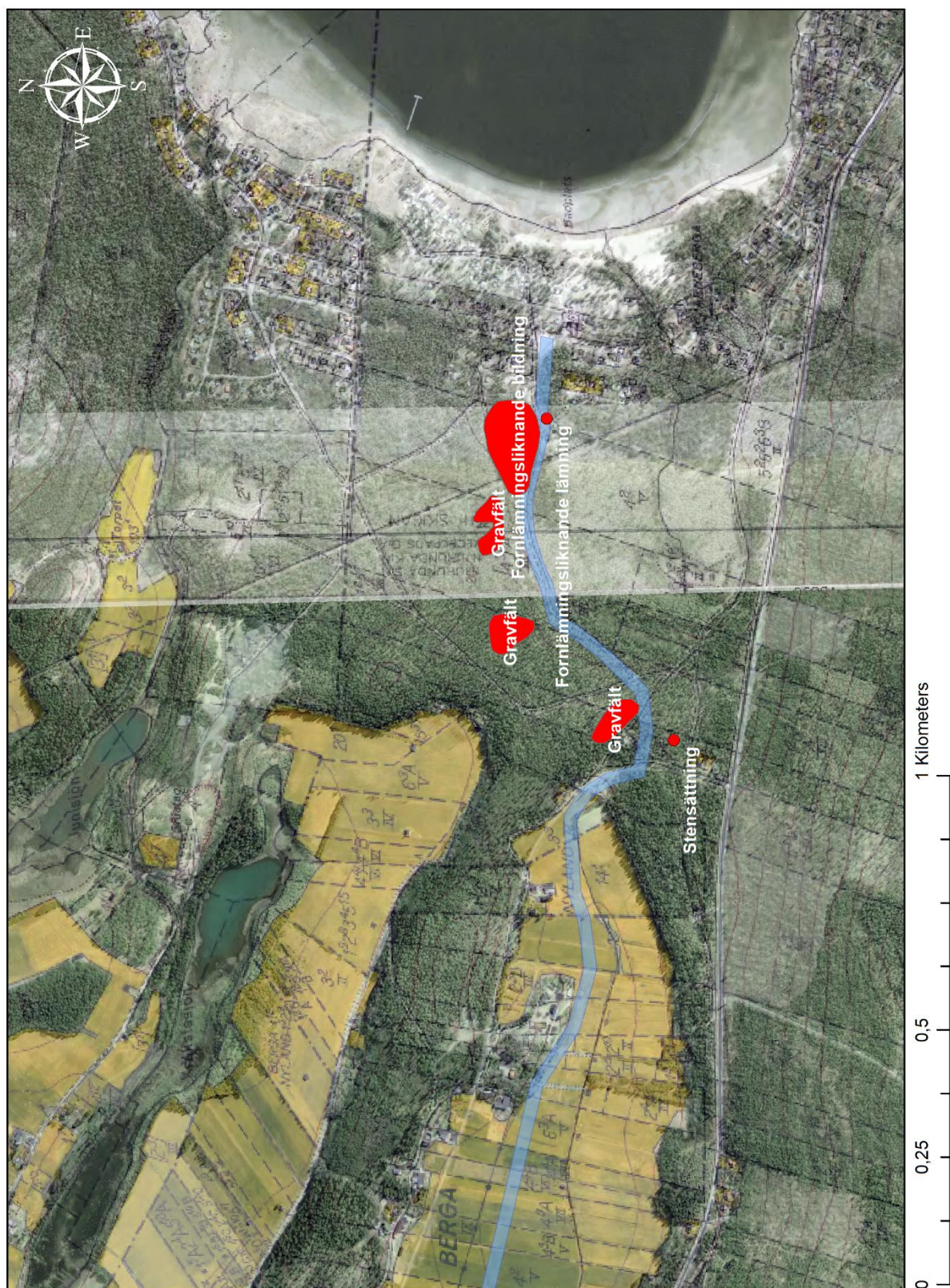

Figur 7. Översikt över det västra utredningsområdet med områden med möjliga fornlämningar markerade med rött.

Östra utredningsområdet

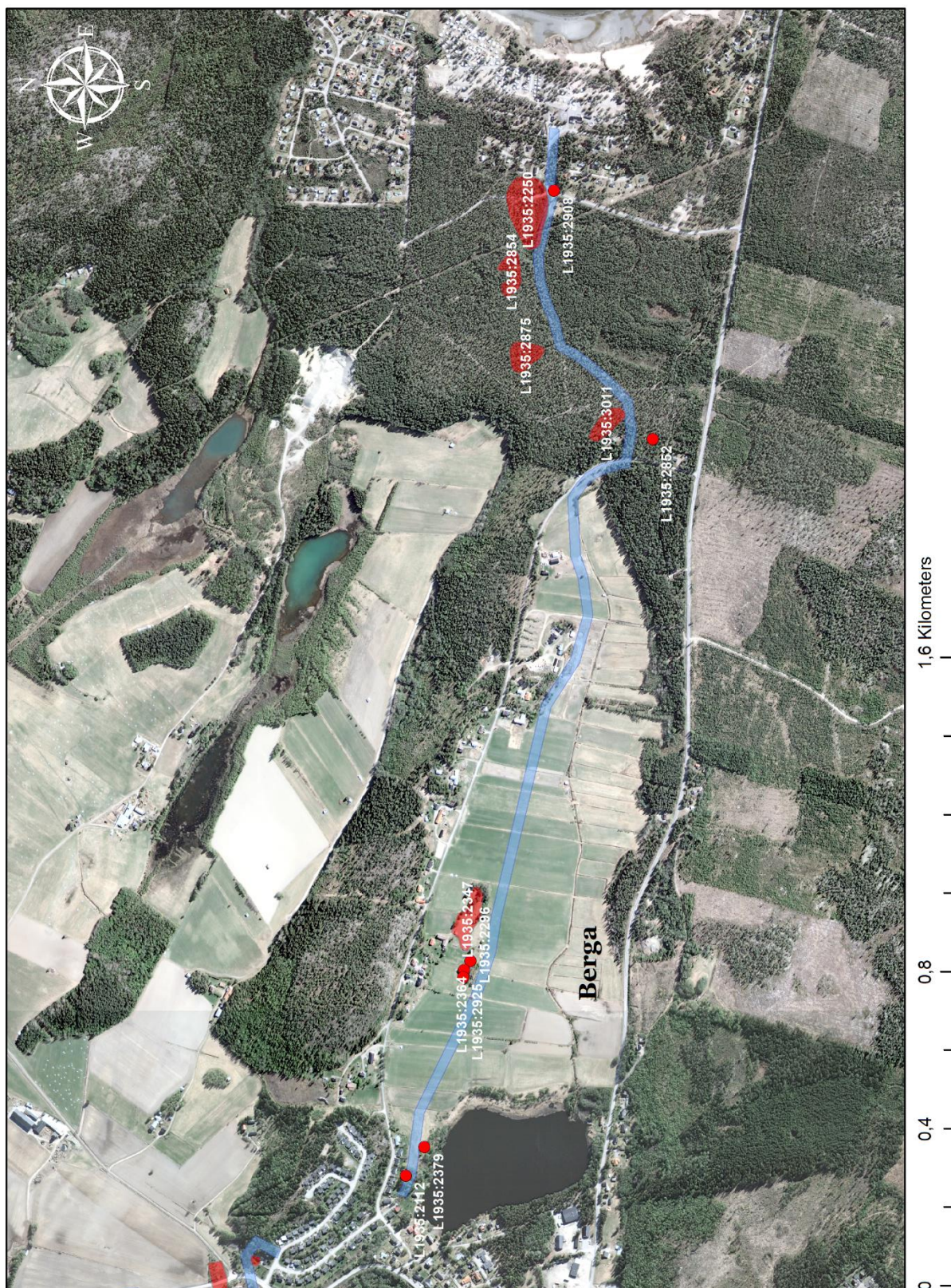
Figur 8. Västra delen av det östra utredningsområdet (Njurunda J133-17H1g67 ekonomiska kartan 1964). En tidigare känd gravhög (L1935:2112) längst i väster omfattas av utredningsområdet.

Figur 9. Östra delen av det östra utredningsområdet (Njurunda J133-17H1g67 ekonomiska kartan 1964, Skigan J133-17H1h68 ekonomiska kartan 1964). Som vi ser löper utredningsområdet genom ett par fornlämningsliknande bildningar (L1935:2250 och L1935:2908) och även delvis över (cirka 17 x 3 meter) det västligaste gravfältet (L1935:3011). Någon äldre karta kunde inte hittas inom ramen för denna kartstudie.

Figur 11. Närbild av mellersta delen av det östra utredningsområdet (22-NJU-27 Storskifte 1762). Sydväst om den västra högen är en oregelbunden formation som mest troligt inte skall tolkas som potentiell fornlämning.

Figur 12. Översikt över det östra utredningsområdet med områden med tidigare kända fornlämningar markerade med rött.

Sammanfattning

Västra området

Tidigare kända fornlämningar inom utredningsområdet	-
Möjliga fornlämningar som kan komma att beröras	1 bytomtsområde 1 gårdstomt

Östra området

Tidigare kända fornlämningar inom utredningsområdet	L1935:2112 (hög) L1935:3011 (gravfält) L1935:2250 (fornlämningsliknande bildning) L1935:2908 (fornlämningsliknande lämning)
Möjliga fornlämningar som kan komma att beröras	-

Kartmaterial

Kartor ur Lantmäteriets historiska kartarkiv (Figur 2-6, 8-11)
Ortofoto ©Lantmäteriet

Bilaga 2. Fotolista

Foto nr	Beskrivning	Fotad från
1	Gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Nordväst
2	Hörn av stensatt grund väster om föregående	Väster
3	Förhöjning i trädgård, möjligen rester av Raä 466:1/L1935:2112	Norr
4	Förhöjning i trädgård, möjligen rester av Raä 466:1/L1935:2112	Nordväst
5	Förhöjning i trädgård, möjligen rester av Raä 466:1/L1935:2112	Nordväst
6	Höjdryggen vid Raä 172:1/L1935:2379	Nordväst
7	Husgrund väster om Raä 172:1/L1935:2379	Sydöst
8	Runstenen Raä 173:1/L1935/2296	Söder
9	Gravhögen Raä 173:2/L1935:2364	Nordöst
10	Maria Lindeberg vid runstenen	Nordväst
11	Runstenen Raä 173:1/L1935/2296	Nordväst
12	Slänten söder om runstenen Raä 173:1/L1935/2296	Öster
13	Arbetsbild, Ola George mäter in stensättningen Raä 176:1/1935:2852	Norr
14	Arbetsbild, Ola George mäter in stensättningen Raä 176:1/1935:2852	Norr
15	Arbetsbild, Ola George mäter in stensättningen Raä 176:1/1935:2852	Öster
16	Täcktgrop intill stensättningen Raä 176:1/1935:2852	Nordväst
17	Arbetsbild, Ola George mäter in stensättningen Raä 176:1/1935:2852	Nordväst
18	Stensättning på gravfältet Raä 175:1/L1935:3011	Söder
19	Arbetsbild, Ola George mäter in stensättning på Raä 175:1/L1935:3011	Väster
20	Stensättning på gravfältet Raä 175:1/L1935:3011	Nordöst
21	Arbetsbild, Ola George mäter in stensättning på Raä 175:1/L1935:3011	Nordväst
22	Arbetsbild, Ola George mäter höjdvärde på åkern öster om Skottsunds golfklubb	Söder
23	I förgrunden Skottsunds golfbana, i bakgrunden Nolbykullen	Sydöst
24	Skottsunds golfbana	Nordöst
25	Åkern öster om Skottsunds golfklubb	Söder
26	Åkern öster om Skottsunds golfklubb	Norr
27	Åkern öster om Skottsunds golfklubb	Nordväst
28	Område öster om läget för Oppgårn enligt historisk karta från 1768	Norr
29	Område vid läget för Oppgårn enligt historisk karta från 1768	Nordöst
30	Område vid läget för Oppgårn enligt historisk karta från 1768	Nordöst
31	Område vid läget för Oppgårn enligt historisk karta från 1768	Väster
32	Dalgången öster om gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Öster
33	Dalgången öster om gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Norr
34	Dalgången öster om gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Norr
35	Dalgången öster om gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Nordöst
36	Dalgången öster om gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Nordöst
37	Byvägen och berget öster om gravhög Raä 172:1/L1935:2379	Väster
38	Dalgången öster om Berga	Öster
39	Dalgången öster om Berga	Nordöst
40	Väggkorsning väster om gravfältet Raä 175:1/L1935:3011	Sydöst
42	Gravröse på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	Sydväst

43	Stensättningar på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	Öster
44	Stensättning på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	
45	Kantställd sten på stensättning på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	
46	Stensättningar på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	Norr
47	Stensättningar på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	Norr
48	Rotvälta på eventuell stensättning på gravfältet Raä 189:1/L1935:2875	
49	Gravröse på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
50	Stenblock på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
51	Gravröse på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
52	Område med stenblock på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
53	Gravröse på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854 i förgrunden, väg i bakgrunden	
54	Gravröse på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
55	Gravröse/stensättning på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
56	Område med stenblock på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	
57	Dalgången söder om Berga	Söder
58	Dalgången söder om Berga	Söder
59	Dalgången söder om Berga	Söder
60	Runstenen Raä 173:1/L1935/2296	
61	Riksantikvarieämbetets beskrivning av runstenen Raä 173:1/L1935/2296	
62	Gravröse på gravfältet Raä 175:1/L1935:3011	
63	Gravröse på gravfältet Raä 190:1/L1935:2854	

Bilaga 3. Fotoark

1.JPG

2.JPG

3.JPG

4.JPG

5.JPG

6.JPG

7.JPG

8.JPG

9.JPG

10.JPG

11.JPG

12.JPG

13.JPG

14.JPG

15.JPG

16.JPG

17.JPG

18.JPG

19.JPG

20.JPG

21.JPG

22.JPG

23.JPG

24.JPG

25.JPG

26.JPG

27.JPG

28.JPG

29.JPG

30.JPG

31.JPG

32.JPG

33.JPG

34.JPG

35.JPG

36.JPG

37.JPG

38.JPG

39.JPG

40.jpg

41.JPG

42.JPG

43.JPG

44.JPG

45.JPG

46.JPG

47.JPG

48.JPG

49.JPG

50.JPG

51.JPG

52.JPG

53.JPG

54.JPG

55.JPG

56.JPG

57.JPG

58.JPG

59.JPG

60.jpg

61.jpg

62.JPG

63.JPG